

150 let od narození Émila Durkheima

Bratislava, 15.–16. 5. 2008

Vztah k odkazu klasiků sociologie – ať je vyčísľujeme, či řadíme jakkoliv – je v poslední době rozporný. Na jedné straně, asi zejména na straně „akademických sociologů“ a badatelů teoretického zaměření – je neznalost sociologických klasiků neomluvitelná („stojíme na ramenech obrů“, řečeno s Mertonem), na druhé straně – asi zejména na straně „praktických a pragmatických“ empiriků – je sociologické myšlenkové dědictví zátěží a intelektuálním balastem. Existuje samozřejmě (jako vždycky) stanovisko umírněně smířlivé, které doporučuje hledat v klasicích inspirace pro porozumění naší době, ostatně vždyť oni jsou současníky, spoluzakladateli a intelektuálními spolutvůrci modernity: jak rozumět modernitě bez znalosti Webera, Simmela, ba (někdy dokonce především) Marxe, ale i Sombarta? Ostatně obecně se ví, že dochází k renesanci „selektivního čtení“ klasiků, což nikterak neznamená, že jsou čtení na základě nahodilé volby a z libovolné perspektivy – naopak: Durkheim je interpretován feministicky (podobně jako Weber), Simmel je čten jako esejista a v esejích je nalézána hlubší sociologická výpověď než v celé formální sociologii, a slovy Aronovými (byť vyslovenými před třemi desetiletími) – kolik Marxů, tolik čtení Marxe (řekněme od Lukáče po Althussera).

Proto počín Sociologického ústavu Slovenskej akadémie vied inspirovaný dr. Zuzanou Kusou a zaštitěný ředitelkou ústavu dr. Magdalénou Píscovou uspořádat dvoudenní konferenci věnovanou durkheimovskému jubileu (150 let od narození) je nutné rozhodně přivítat, nadto ze dvou důvodů – ten první je meritorní, totiž pokus o kladení otázek Durkheimovi a nalézání odpovědí (tu trefných, tu sporných), ten druhý je spíše společenský – po letech se sešli na „akademickém sympoziu“ badatelé z Čech, Moravy a Slovenska. Úroveň semináře, jakkoliv časově limitovaná, byla

informačně i interpretačně mimořádně bohatá. V bloku o durkheimovské sociologické teorii vystoupili Eva Laiferová a pražský Jiří Šubr s analýzou durkheimovského pojetí času jako jedné z jeho centrálních kategorií: oba ukazovali souvislosti a vazby do minulosti (ke Kantovi, Šubr dokonce k Aristotelovi), ale především soudobou aktuálností tématu – víme, kolik trápení s touto kategorií má nejen sociologie, ale i „vědecká matka času“ historiografie. Vystoupení profesora Juraje Schenka o problému emergence sice dokazovalo vysokou erudovanost referenta, ale vazba k Durkheimovi byla volná a čas nedovolil vysvětlit, o co vlastně v poměrně složité struktuře výkladu šlo – dočteme se, uvidíme. Celý blok byl věnován Durkheimově teorii výchovy, vzdělávání a pedagogiky (Ivan Chorvát, Miroslav Dopita, Peter Ondrejkovič a Štefánia Köverová) – a opět, i zde šlo o naprosto nenásilnou aktualizaci Durkheima (ba i na šikanu se dostalo). Projevilo se to například v pokusech, kde se sice nenápadně, ale přece jen vyjevily tendence pojmout školu jako foucaultovskou či goffmanovskou totální instituci znásilňující individuum na straně jedné a jako socializační instituci, která zaručuje intelektuální a hodnotovou (normativní, „tradiční“) kontinuitu atd. na straně druhé. A i zde spor o „odškolnění společnosti“ jasně ukazoval, kam až mohou durkheimovské podněty sahát.

Nešťastné „kolektivní představy“, jež tolik potřeboval a s nimiž si ne vždy věděl rady sám autor, byly tématem samostatného bloku, v němž Martin Kanovský ukázal zejména slabé stránky Durkheimových a Maussových sociálních klasifikací (v kultivovaném stylu Járy da Cimrmana, že objevem je i sdělení, že „tudy cesta nevede“), Ida Kaiserová na zajímavých aktuálních příkladech demonstrovala přechodové rituály jako součást durkheimovské teorie duality posvátného a profánního. Odtud byl již jen krůček k vystoupení Romana Vída, který konfrontoval Durkheimovo pojetí náboženství se soudobými teoriemi,

a konečně Miroslav Tížik vnesl do rozpravy zajímavé téma emocionality a racionality – a to nejen v kontextu teorie náboženství.

Závěrečný blok (ač konaný druhý den odpoledne) byl stejně hojně navštíven, ostatně posluchači a diskutéři byli odměněni vysoce kvalifikovanou informací Dilbar Alijevové o tom, jak byl recipován Durkheim zejména v americké sociologii nedávných desetiletí, i když čas nedovolil rozvinout některé teze a úplněji zargumentovat obvykle nepředpokládané durkheimovské vlivy u etnometodologů a jiných tzv. interpretativních sociologů (zejména u Goffmana, ale také u Garfinkela). Radim Marada z Masarykovy univerzity v brilantním výkladu ukázal, jak lze využít podnětu z raného Marxe o „milující bytosti“ (později transformované v Kapitálu v teorii zbožního fetišismu – pohyb věru nečekaný) k výkladu Durkheimova pojetí kolektivních představ (mj. v souvislosti se saussurovskou lingvistikou). Jan Maršálek, studující v Paříži, v neobyčejně kultivovaném vystoupení předvedl, jak Durkheim od politické filozofie k sociologii přišel, aniž zůstal politicky angažovaným občanem. Konečně David Kostlán (SÚ SAV) velmi věcně ukázal, jak jsou některé durkheimovské motivy živé třeba při analýze migračního chování a imigračních politik.

Úvodní vystoupení (Miloslav Petrusek z Prahy a Dušan Janák z Brna) byla věnována recepci Durkheima v české sociologii – nebyla nikdy zvláště oslnivá, ačkoliv prominenti české sociologické klasiky, Bláha a Beneš, u Durkheima studovali. Byla připomenuta i jediná durkheimovská monografie z pera Jana Sedláčka, která ač psána v těžkých dobách, si zachovává svou nesmírnou akribií trvalou platnost.

Snad jediná poznámka k obecnému zamýšlení. Používání „zobrazovacího stroje“, který promítá text a obrazy, je užitečné, ale jako užitečné musí být užito funkčně. Někteří referující se totiž natolik spolehli na text promítnutý na plátně, že jej prostě čet-

li, jiní sice promítli text, ale vyprávěli o něm jiným, což naprosto rozptylovalo pozornost. Klasická rétorika asi zmizí stejně, jako sms zprávy vytlačí epistolární kulturu. Ale to není povzdech staromilce – to je výzva k tomu, aby se nástrojů, jež lidé vymysleli, používalo s mírou a rozumem. Jinak hrozí, že dojde k částečnému zatmění rozumu a k lehkému otupení ducha, který se nebude schopen soustředit na delší nepsané souvětí.

I tento přehled snad jasně ukazuje, že Klasika, jak patrno, lze číst inspirativně a akademické setkání je možné uspořádat tak, aby všichni přítomní odcházeli či rozjížděli se do svých domovů ne-li přímo po učení, tedy rozhodně aspoň na nějaký čas naladění na durkheimovskou vlnu. Slovenským sociologům je třeba poděkovat a uvážíme-li, že „vyhrožují“, že za tři roky bude konference weberovská, je na čase přemýšlet o tom, zda jsme dostatečně vybaveni k tomu, abychom byli slovenským kolegům důstojnými partnery. A možná nejenom na téma weberovské.

-mp-

Webové stránky konference:

<http://www.sociologia.sav.sk/podujatia.php?id=1173>

International Conference on Survey Methods in Multinational, Multiregional, and Multicultural Contexts (3MC)

Berlín, 25.–29. červen 2008

Mezinárodní srovnávací šetření představují rychle se rozvíjející oblast současného společenskovedního výzkumu s nepřehlédnutelnými výsledky, současně však před nimi nadále stojí mnohé metodologické výzvy. Obojí bylo na pořadu konference *International Conference on Survey Methods in Multinational, Multiregional, and Multicultural Contexts (3MC)*, která se konala na Berlin-Brandenburg Academy of Sciences